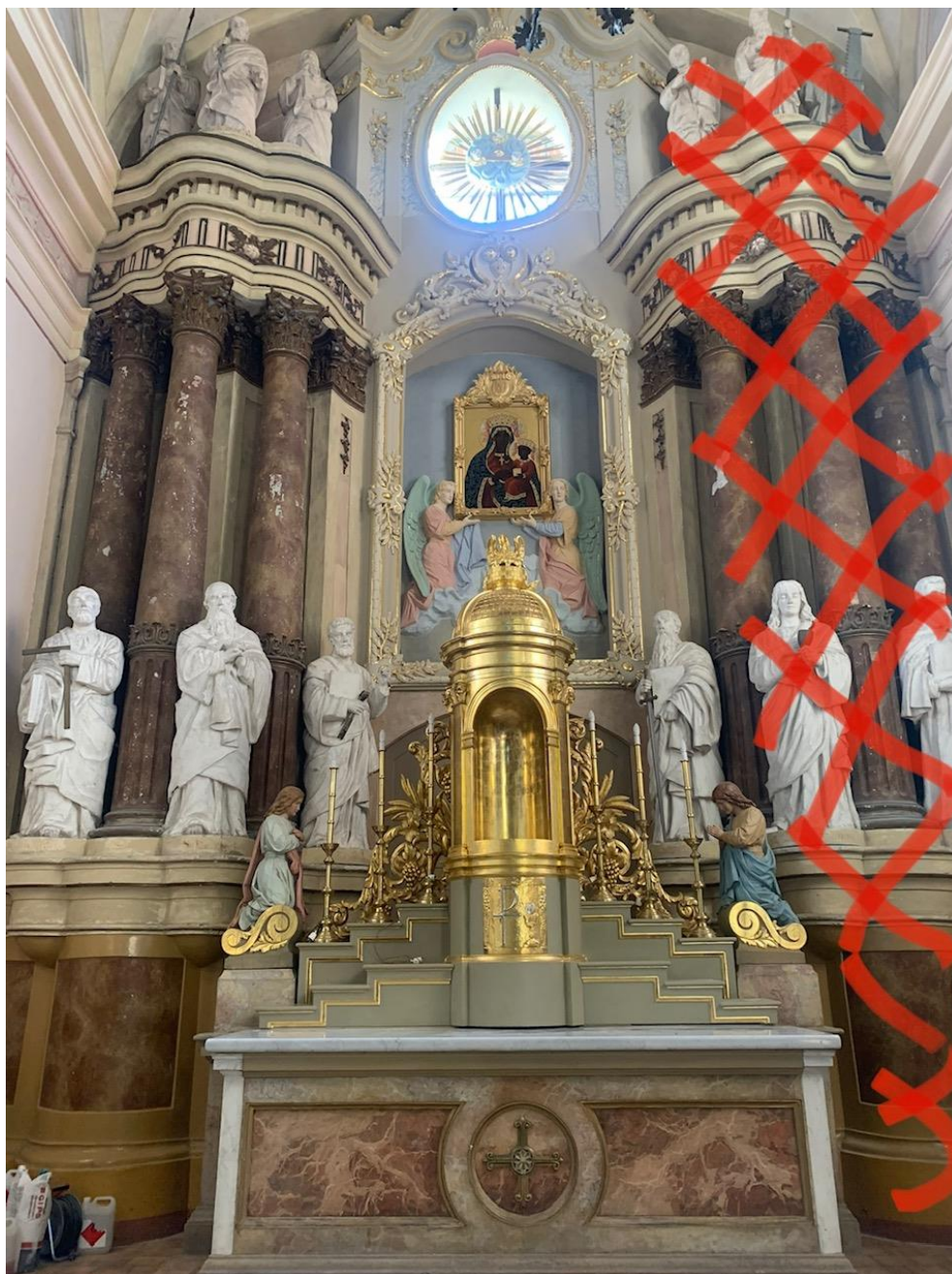

**WSTĘPNY PROGRAM PRZEBIEGU PRAC KONSERWATORSKICH I
RESTAURATORSKICH WEWNĄTRZ BAROKOWEGO KOŚCIOŁA P.W.**

ŚW. MIKOŁAJA W ŁĄDKU

OLTARZ GŁÓWNY – etap III część zachodnia ołtarza

Opracowanie: Bogumiła Terzyjska - konserwator zabytków

SPIS TREŚCI

1.0. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI

2.0. PRZEDMIOT I ZAKRES OPRACOWANIA

3.0. OPIS I KRÓTKA HISTORIA OBIEKTU

4.0. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

5.0. CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWACJI I RESTAURACJI – PROJEKT
KONSERWATORSKI

6.0. OGÓLNY PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

6.1. SZCZEGÓŁOWY PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1.0. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI

OBIEKT: Ołtarz główny w Kościele p.w. św. Mikołaja w Łądku

TECHNIKA ORYGINAŁU: ołtarz murowany z cegły wykonany w technice narzutu. Część cokołowa oraz kolumny w retabulum marmoryzowane. Figury apostołów gipsowe, atrybuty drewniane złożone, srebrzone, detal architektoniczny oraz elementy dekoracyjne złożone. W części centralnej obraz z przedstawieniem św. Mikołaja w technice olejnej na ruchomy, opuszczany zasłaniający przedstawienie Matki Bożej z dzieciątkiem w technice olejnej na desce, złożone tło oraz dekoracyjna rama. Obraz podtrzymywany jest przez dwa klęczące anioły. W zwieńczeniu owalny otwór, w którym umieszczona została płaskorzeźba przedstawiająca Oko Opatrzności w Glorii – drewniana. Mensa wolnostojąca murowana, marmoryzowana. Tabernakulum drewniane, złożone, flankujące je anioły drewniane polichromowane.

AUTOR: prawdopodobnie warsztat Aleksandra Przewalskiego

DATOWANIE: Według danych zamieszczonych na kartach ewidencyjnych ołtarz wykonany został ok. roku 1800. Figury apostołów zamieszczone w retabulum ołtarza i w jego zwieńczeniu są późniejsze, powstały bowiem na początku XX wieku. Ok 1905 r.

NR. REJESTRU ZABYTKÓW: 449/Włkp/B poz.1; decyzja: 8.09.2016

ADRES: ul. Rynek 1; 62-406 Łądek

INWESTOR: Parafia rzymskokatolicka p.w. św. Mikołaja w Łądku

AUTOR OPRACOWANIA: Bogumiła Terzyjska – dyplomowany konserwator dzieł sztuki; dyplom: AE Nr 011022

DATA I MIEJSCE WYKONANIA: 2023r. Łódź

ILOŚĆ STRON: 11

2.0. PRZEDMIOT I ZAKRES OPRACOWANIA

Przedmiotem opracowania są badania stratygraficzne w formie odkrywek schodkowych, wykonane na obiekcie oraz program prac dotyczący ołtarza głównego z wyłączeniem elementów drewnianych wyposażenia ołtarza, przy których konserwacja została już przeprowadzona

Badania przeprowadzone in situ obejmowały: tynki, marmoryzację, złożony detal, gipsowe figury. Na podstawie badań opracowany został program prac konserwatorskich ołtarza.

Zakres opracowania obejmuje opis zabytku oraz planowane prace konserwatorskie. Program prac konserwatorskich określa także szczegółowo technikę i technologię planowanych prac.

3.0. OPIS I KRÓTKA HISTORIA OBIEKTU

Krótką historią kościoła:

Kościół pw. Św. Mikołaja w Łądku wybudowany został w latach 1760 - 1777 staraniem opata łędzkiego Konstantego Hłowieckiego prawdopodobnie na miejscu pierwotnego kościoła drewnianego z XII w. Wykończenie wnętrza trwało do 1809 r. Gruntownie odnowiony w latach 1900-1903 przez Aleksandra Przewalskiego.

Kościół reprezentuje typ wielkopolskich kościołów cysterskich nieotynkowanych. Podobne założenia znajdują się w Przemęcie, Kaszczorze, Wieleniu, oraz do XX w. również w Łądku. Rozwiązania te związane są z osobą muratora znad jeziora Como – Jerzego Catanacciego.

Bryła kościoła murowana z palonej cegły ceramicznej, nietynkowana o jasnoszarym wapiennym spoinowaniu. Kościół na rzucie krzyża łacińskiego jest trójnawową bazyliką z dwuprzęsłowym korpusem i jednonawowym transeptem prostokątnym prezbiterium, do którego dostawiono zakrystię i kaplicę pogrzebową. Nawa główna przykryta dachem dwuspadowym, nawy boczne pulpitowym pierwotnie kryty dachówką karpiówką w koronkę, Dwie czworoboczne wieże wysunięte przed lico fasady zwieńczone zostały barokowymi hełmami z latarniami.

Wnętrza przykrywają sklepienia żaglaste. Masywne filary międzynawowe wydzielają przestrzeń i wspierają sklepienie. Sklepienia wydzielone pasami. Wnętrze w całości otynkowane, polichromowane z wyjątkiem ścian wież. Polichromia pochodzi z okresu gruntownego remontu w latach 1900-1903.

Wyposażenie głównie barokowe i rokokowe, min. ambona i odpowiadająca jej chrzcielnica

z II poł. XVIII w., z rzeźbami Chrystusa i św. Jana Chrzciciela na baldachimach. W ołtarzu bocznym obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z około połowy XVII w., w srebrnej sukience z końca tego stulecia.

Opis obiektu: Ołtarz Główny

Przyścienny, architektoniczny, murowany ołtarz z wysuniętą wolnostojącą mensą, na której umieszczano wysokie, rozbudowane tabernakulum w formie zabudowanej przesuwnej niszy. Zdobione złożonym ornamentem roślinnym w postaci winorośli i zboża, oraz parą polichromowanych aniołów.

Nastawa jednokondygnacyjna, jednoosiowa na wysokim półkolistym cokole. Środkowa część ujęta sześcioma kompozytowymi kolumnami po trzy z każdej strony. Na kolumnach spoczywa rozbudowane belkowanie. W części centralnej nisza ujęta rozrzeźbioną ramą zamkniętą łukiem gzymsu. Wewnątrz obraz z przedstawieniem Św. Mikołaja przesuwany przysłaniający przedstawienie Matki Bożej z Dzieciątkiem ujęty w dekoracyjną złożoną ramę.

Zwieńczenie ołtarza w formie pilastrów dźwigających gzyms ze spływami wolutowymi. Wewnątrz owalny otwór wpuszczający światło z umieszczonego za ołtarzem okna. W otworze umieszczono rzeźbiarskie przedstawienie z Okiem Opatrzności w Glorii. Między kolumnami na poziomie dwóch kondygnacji na cokole, oraz na belkowaniu przedstawienia apostołów odlane w gipsie ze złożonymi i srebrzonymi atrybutami.

Cokoły marmoryzowane kremowo-beżowe, kolumny marmoryzowane w dolnej partii kanelowane. Belkowanie z podziałem na metopy i tryglify, pomiędzy tryglifami rozetki. Detale ołtarza złożone, płaszczyzny malowane monochromatycznie, częściowo marmoryzowane.

4.0. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Ogólny stan zachowania ołtarza głównego w kościele p.w. św. Mikołaja jest niezadawalający. Wstępna analiza wizualna wykazała silne zabrudzenie i zakurzenie powierzchniowe.

Lico marmoryzowanych fragmentów jest wielokrotnie przemalowane i spękane. Widoczne liczne zacieki oraz uszkodzenie mechaniczne. Występują także odspojenia warstwy polichromii wraz z zaprawą od podłoża. Odnotowano także charakterystyczne dla ceglanej konstrukcji nierównomiernie występujące wysolenia soli mineralnych.

W niezadawalającym stanie zachowania (spękania pajęczynowe, ubytki fizyczne i mechaniczne) znajdują się też elementy gierowanych gzymsów gipsowych ołtarza jak i pozostałej powierzchni konstrukcji. Analogiczny stan dotyczy gipsowych figur z przedstawieniem apostołów.

Widoczne są odspojenia gipsu od skorodowanej konstrukcji zbrojenia rzeźb, pęknięcia łączeń odlewu, liczne ubytki.

Zdegradowana warstwa malatury pudruje się co może charakteryzować nieodpowiednią adhezję warstwy malarskiej w stosunku do warstwy zaprawy.

Elementy złożone silnie zabrudzone i wielokrotnie przezłacane szlagmetalem oraz brązą, obecnie poczerniałe.

Klasyfikację zniszczeń należy zacząć od akumulacji w obiekcie skutków różnorodnych zmian klimatycznych min. działanie wilgoci, stanu technicznego budowli, ewentualne ruchy murów czy też sposób użytkowania budynku.

Interpretując stan zachowania ołtarza głównego w Kościele pw. Św. Mikołaja w Łądku stwierdzono kilka czynników degradacyjnych. Ważnym czynnikiem zniszczeń w tym obiekcie sakralnym było działanie wody gruntowej co doprowadziło do destabilizacji gruntu.

Wody gruntowe spowodowały zawilgocenie fundamentów założenia architektonicznego w Łądku. Woda kapilarna transportowana w wyższe partie zawilgoconego muru ceglanego poprzez podciąganie kapilarne doprowadziła do licznych wysoleń soli mineralnych oraz powstawania pęcherzy odspojonej warstwy zaprawy wraz z warstwą malarską.

Problemem szkodliwego działania wody nie są tylko zawilgocone, podmyte fundamenty, lecz ogromny wpływ na odspojenia oraz brak odpowiedniej adhezji poszczególnych warstw tynku spowodowało nieszczelne poszycie dachowe. Obecność Licznych ubytków w poszyciu oraz więźbie dachowej w dalszej konsekwencji doprowadziło do pojawienia się dużej ilości zacieków.

Środowisko permanentnej wilgotności a także kondensacja pary wodnej są odpowiednie dla działalności mikroorganizmów co spowodowało zmianę fizykochemiczną składu pigmentów oraz spoiw zastosowanych wewnątrz obiektu prowadząc do ich degradacji.

W latach 1900- 1903 Kościół pw. Św. Mikołaja w Łądku został gruntownie przemalowany, zastosowanie podczas prac remontowych nieodpowiedniej technologii malarskiej skutkowało z biegiem czasu utratą przyczepności warstwy przemalowania w stosunku do warstwy oryginalnej (pudrowanie przemalowania). Niestety po wykonaniu odkrywek i przeprowadzeniu wstępnych badań stwierdzono iż warstwa malarska oryginału jest w dużym stopniu zniszczona oraz nieczytelna.

Kościół wybudowano z czerwonej cegły bez założenia tynków zewnętrznych. Takie niezabezpieczone podłoże z biegiem czasu systematycznie osłabiane ulega destrukcji nie spełniając w odpowiednim stopniu swojej roli konstrukcyjnej.

W ostatnim czasie w Kościele pw. Św. Mikołaja w Łądku przeprowadzono szereg prac renowacyjnych konstrukcji architektonicznej tj. zrekonstruowanie więźby dachowej wraz z uszczelnieniem poszycia dachowego (wymiana rynien), zastosowanie systemu drenów odprowadzających wodę gruntową, osuszenie zawilgoconych murów wraz fundamentami, a także

ustabilizowano konstrukcję obiektu mocując na filarach specjalistyczne obejmy. Przeprowadzenie tych koniecznych prac konstrukcyjnych pozwoliło zapobiec postępowaniu dalszej destrukcji obiektu, oraz w wydatnie poprawiło stan techniczny kościoła.

Prace konserwatorsko-restauratorskie prowadzone były również przy ołtarzu głównym - w 2018 r. wykonano konserwację drewnianych elementów ołtarza (tabernakulum, gloria, obraz na desce z przedstawieniem Matki Bożej z Dzieciątkiem).

Program prac nie obejmuje zatem elementów, które poddane zostały zabiegom konserwatorskim, zakłada kontynuację prac (murowanej konstrukcja, wraz ze złożonymi gipsowymi elementami dekoracji, gipsowe rzeźby z przedstawieniami apostołów) mających na celu przywrócenie pierwotnego wyglądu i wartości estetycznych.

5.0. CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWACJI I RESTAURACJI – PROJEKT KONSERWATORSKI

Celem prac konserwatorskich i restauratorskich jest zahamowanie dalszego procesu destrukcji oraz w dalszej części przywrócenie wartości estetycznych. Konserwacja polegać będzie na usunięciu wtórnych przemałowań i pozłoczeń, naprawy konstrukcji.

Miejsca odspojone i luźne zostaną skonsolidowane. Złożona dekoracja architektoniczna zdobiąca ołtarz zostanie oczyszczona z wtórnej pozłoty i pozłoczone na nowo.

Rzeźby ołtarzowe po oczyszczeniu i skonsolidowaniu zostaną uzupełnione gipsem i zaipregnowane. Marmoryzacje odtworzone, pierwotna kolorystyka płaszczyzn przywrócona

Obecny stan zachowania, nie pozwala na spełnianie pierwotnych funkcji ołtarza.

6.0. OGÓLNY PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Przed przystąpieniem do działań konserwatorskich należy przeprowadzić następujące czynności.

1. Obserwacja w świetle (boczny i rozproszony) widzialnym oraz UV w celu zbadania problematyki przebiegu prac konserwatorskich.
2. Zbadanie odporności warstwy malarskiej, gipsowej, stiukowej, drewnianej na rozpuszczalniki a także stopnia degradacji polichromii
3. Przeprowadzenie prac odkrywkowych wraz z pobraniem próbek stratygraficznych polichromii, złoczeń i podłoża.
4. Wykonanie badań mikroskopowych na pobranych próbkach przekrojów stratygraficznych celem identyfikacji charakterystyki podłoża, spoiw oraz warstwy malarskiej malowideł ściennych ustalenie przebiegu występowania farby, złoczeń, ich chronologii i stanu zachowania.
5. Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania, oraz na każdym z etapów prac.
6. Końcowym etapem prac konserwacyjno-restauratorskich będzie sporządzenie dokumentacji technologicznej obrazującej wizualnie oraz merytorycznie przebieg całości prac oraz zastosowanych materiałów.

6.1. SZCZEGÓŁOWY PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Po wstępnych analizach wizualnych oraz po zapoznaniu się z wynikami badań mikroskopowych należy przystąpić do oczyszczenia zabezpieczenia odspajających się fragmentów detalu, konstrukcji, bądź do ich podklejenia.
2. Następnie należy wstępnie oczyścić ołtarz z kurzu zewnętrznych zabrudzeń a w dalszej kolejności z wcześniejszych przemalowań figury oraz gzymsy (za pomocą pary wodnej, środków chemicznych, narzędzi mechanicznych w zależności od potrzeb).
3. Należy zdemontować elementy ruchome, drewniane i (atrybuty) przygotować do transportu do pracowni.
4. Drewniane fragmenty należy zdezynfekować i zdezynsekować środkami grzybo, bakterio i owadobójczymi.
5. Drewno należy wzmocnić, otwory po żerowaniu owadów należy wypełnić kitami na bazie żywicy dwuskładnikowej i przygotować pod złączenia i scalanie kolorystyczne
6. W przypadku pojawienia się problemu odspajania elementów konstrukcji należy je skonsolidować. W tym celu wymagane jest przeprowadzenie prób konsolidacyjnych na niewielkim obszarze przy pomocy wybranych konsolidantów np. PAW (5%,10%,15%), przy większych elementach zaprawa z gipsu sztukatorskiego.
7. Większe ubytki należy uzupełnić masą szpachlową z gipsu ceramicznego, ubytki powierzchniowe również.
8. Naniesione kity należy opracować a następnie zaizolować.
9. Elementy złożone należy oczyścić z wtórnych pozłot, uzupełnić ubytki i przygotować pod złączenia.
10. Zachowane oryginalne złączenia należy scalić, tam gdzie złączeń nie udało się zachować należy przeloczyć na nowo metodą scalającą do oryginalnych złączeń.
11. elementy polichromowane należy scalić kolorystycznie metodą dostosowaną do obszaru zniszczeń punktowania scalającego (kropka – kreska).

12. Proponowaną technologią będzie zastosowanie gotowych farb zbliżonych charakterystyką i właściwościami fizyko- chemicznymi do oryginału.
13. Kolumny oraz dolną partię ołtarza należy oczyścić z wtórnych przemalowań olejnych metodą mechaniczną, chemiczną, bądź przy pomocy pary wodnej.
14. oczyszczone kolumny należy skonsolidować. W tym celu wymagane jest przeprowadzenie prób konsolidacyjnych na niewielkim obszarze przy pomocy wybranych konsolidantów np. PAW (5%,10%,15%),
15. Brakujące większe ubytki należy uzupełnić masą szpachlową,
16. Kity należy opracować, zaizolować i przygotować do uzupełnień marmoryzacji.
17. należy wykonać scalanie kolorystyczne marmoryzowanych elementów, dostosowując farby zbliżone charakterystyką i właściwościami fizyko- chemicznymi do oryginału.
18. Scalone kolorystycznie kolumny należy zabezpieczyć werniksem końcowym

PROGRAM PRAC DOTYCZĄCY RZEŻB

1. Wstępne oczyszczenie rzeźb z warstwy kurzu i brudu
2. Usunięcie pudrującej się farby oraz złuszczeń gipsu
3. Wykonanie oczyszczenia skorodowanych widocznych prętów konstrukcji i zabezpieczenie ich przed dalszą korozją
4. Ustabilizowanie rzeźb tak by ograniczyć ich dalszą destrukcję – wzmocnienie gipsu i konstrukcji
5. Uzupełnienie brakujących fragmentów rzeźb
6. Uzupełnienie ubytków powierzchniowych
7. Przygotowanie powierzchni pod malowanie
8. Rekonstrukcja brakujących atrybutów
9. Pomalowanie rzeźb z zastosowaniem gotowych farb zbliżonych charakterystyką i właściwościami fizyko- chemicznymi do oryginału.